

Fatima Mohmand

ZAKAZ KONKURENCJI W SPÓŁKACH HANDLOWYCH

Wolna konkurencja stanowi fundament gospodarki rynkowej. Prawo nie definiuje co prawda terminu „konkurencja”, jednak ustawodawca często odwołuje się do tego pojęcia¹. Wolność konkurencji, w postaci swobody i równości (w granicach prawa) warunków podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, zagwarantowana została w art. 20 Konstytucji RP oraz przepisami ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (art. 6, 17)². Praktyka życia gospodarczego w krajach wysoko rozwiniętych wykazała jednak, że prawidłowe funkcjonowanie mechanizmu konkurencji nie jest możliwe bez ujęcia zasady wolnej konkurencji w pewne ramy prawne. Chodzi bowiem o to, aby z jednej strony poprzez jej wypaczenie nie utrudniała przedsiębiorcom rozwoju i utrzymania się na rynku, a z drugiej strony, aby mogła skutecznie regulować rynek³. Na gruncie prawa spółek ramy tego rodzaju, mające zapewnić uczciwe warunki konkurowania na rynku, ustanawia przewidziany w kodeksie spółek handlowych ustawowy zakaz konkurencji (art. 56, 211 i 380 k.s.h.).

Najogólniej rzecz ujmując, polega on na zobowiązaniu wskazanych osób do niepodjęcia działań, które zasadniczo są wszystkim dozwolone⁴.

¹ Na potrzeby ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w art. 4 pkt. 10 zdefiniowane zostało natomiast pojęcie „konkurencji”, przez które ustawa rozumie „przedsiębiorców, którzy wprowadzają lub mogą wprowadzać albo nabywają lub mogą nabywać, w tym samym czasie, towary na rynku właściwym”. Szereg sposobów ujęcia tego zagadnienia przedstawiono natomiast w doktrynie. Por. T. Knypl, *Zwalczanie nieuczciwej konkurencji w Polsce i Europie*, Sopot 1994, s. 5–7; J. Szwaja, [w:] *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, red. J. Szwaja, Warszawa 2000, s. 5 i n.; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi na tle uregulowania zakazu konkurencji w kodeksie spółek handlowych*, „Rejent” 2003, nr 6, s. 99.

² Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2004, nr 173, poz. 1807.

³ W. Hefermehl, *Wettbewerbsrecht und Kartellrecht*, Muenchen 1990, s. 9 (za T. Knypl, *Zwalczanie...*, s. 9).

⁴ J. Szwaja, [w:] *Ustawa...*, s. 143.

W piśmiennictwie wyróżnia się dwa ujęcia zakazu konkurencji – szerokie i wąskie⁵. *Sensu largo* zakaz konkurencji obejmuje zobowiązanie się do powstrzymania się od działalności sprzecznej z interesami spółki, czyli tzw. obowiązek lojalności. *Sensu stricto*, zakaz konkurencji oznacza zakaz zajmowania się interesami konkurencyjnymi, uczestniczenia w strukturach konkurencyjnych jako wspólnik oraz członek władz lub organu osoby prawnej⁶.

Przed przejściem do analizy konstrukcji przewidzianych w kodeksie spółek handlowych należy zastrzec, iż przedmiotem niniejszego opracowania będzie tylko fragment szerszego zagadnienia środków prawnych związanych z obowiązkiem powstrzymywania się od działań konkurencyjnych w spółkach handlowych. Na tym tle pojawiać może się, w zależności od danej sytuacji, problematyka regulowana ustawą o ochronie konkurencji i konsumentów⁷, zwłaszcza w zakresie przeciwdziałania działaniom ograniczającym konkurencję. Istotne znaczenie będą miały tu też przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁸, normujące zagadnienia związane z ochroną uczciwości konkurencji między przedsiębiorcami. Z punktu widzenia obowiązku powstrzymania się od działań konkurencyjnych szczególną rolę odgrywa ustanowiona w niej ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa (art. 11 ustawy)⁹. Ważnym aspektem problematyki zakazu konkurencji jest także regulacja kodeksu pracy. Wprowadza ona zakaz działalności konkurencyjnej względem pracodawcy oraz świadczenia pracy na rzecz podmiotu prowadzącego taką działalność. Przewiduje jednocześnie odpowiedzialność odszkodowawczą pracownika z tytułu naruszenia tego zakazu (art. 101¹ k.p.). Kodeks pracy dopuszcza również odrębne umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy (art. 101² k.p.)¹⁰. Te aspekty, z konieczności jedynie przykładowo zasygnalizowane, stanowią same w sobie materiał na odrębne opracowanie.

⁵ Por. K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Zakaz konkurencji w świetle przepisów kodeksu handlowego*, „Rejent” 1993, nr 12, s. 35.

⁶ Por. J. P. Naworski, *Ustawowy zakaz konkurencji niektórych członków rady nadzorczej spółki akcyjnej*, „Prawo Spółek” 2001, nr 12, s. 2.

⁷ Ustawa z 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, Dz.U. 2003, nr 86, poz. 804 (tekst jednolity) z późn. zm.

⁸ Ustawa z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1503 (tekst jednolity) z późn. zm. Na ten temat por. M. Szpunar, *Pojęcie czynu nieuczciwej konkurencji – zagadnienia wybrane*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Zakamycze 2004, s. 697 i n.

⁹ Na ten temat szerzej W. J. Katner, *Odpowiedzialność cywilna za szkodę wyrządzoną naruszeniem tajemnicy przedsiębiorstwa, zwłaszcza uznania jej za informację publiczną*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna...*, s. 657–679; A. Michalak, *Deliktowa i kontraktowa ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa – zagadnienia materialnoprawne, cz. II*, „Prawo Spółek” 2003, nr 12, s. 17.

¹⁰ Na ten temat por. R. L. Kwaśnicki, *Charakter zatrudnienia członków zarządu spółek kapitałowych z uwzględnieniem kształtowania zasad ich odpowiedzialności wobec spółki oraz zakazu konkurencji*, s. 15 i n.

Z tej racji w dalszych rozważaniach zostaną pominięte. Uwaga skoncentrowana natomiast zostanie na regulacji zakazu konkurencji zawartej w kodeksie spółek handlowych.

1. Uregulowanie zakazu konkurencji w kodeksie spółek handlowych

Ustawowy zakaz konkurencji dotyczy wszystkich spółek handlowych. Kodeks nie zawiera jednak jednej uniwersalnej reguły, mającej zastosowanie dla wszystkich rodzajów spółek. Zgodnie z ogólną systematyką ustawy odrębnie uregulowany został dla spółek osobowych i spółek kapitałowych. Różny jest też ich zakres podmiotowy i przedmiotowy.

Odnosnie do spółek osobowych, kodeks zawiera wyraźne unormowanie jedynie w przepisach o spółce jawnej (art. 56 k.s.h.). Wspomniany zakaz adresowany jest do wspólników i przewiduje, że mają oni obowiązek powstrzymać się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesami spółki (§ 1). Wspólnik nie może bez wyraźnej lub domniemanej zgody pozostałych wspólników zajmować się interesami konkurencyjnymi, w szczególności nie może uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako wspólnik spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, jako komplementariusz lub członek organu spółki (§ 2). Odwołując się do wcześniejszych ustaleń zauważyć już w tym miejscu można, iż w spółkach osobowych zakaz konkurencji określony jest szeroko i obejmuje oba wspomniane ujęcia¹¹.

Przepisy dotyczące pozostałych spółek osobowych nie odnoszą się bezpośrednio do kwestii zakazu konkurencji. Na tym etapie rozważań ogólnie stwierdzić należy, że w doktrynie nie ma jednak wątpliwości, iż na zasadzie odpowiedniego stosowania przepisów o spółce jawnej do innych spółek osobowych¹² – reguły te odnoszą się także do spółki partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej, z tym zastrzeżeniem, że różny jest ich zakres podmiotowy i przedmiotowy¹³.

Zakaz konkurencji w spółkach kapitałowych unormowany został odrębnie w przepisach dotyczących spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki

¹¹ Szerzej na ten temat w dalszej części rozważań.

¹² Odpowiednie stosowanie przepisów o spółce jawnej w zakresie nieuregulowanym wyraźnie w przepisach o spółce partnerskiej przewiduje art. 89 k.s.h., w spółce komandytowej – art. 103 k.s.h., a w spółce komandytowo-akcyjnej w zakresie stosunku prawnego komplementariuszy – art. 126 § 1 pkt. 1 k.s.h.

¹³ Por. K. Strzelczyk, [w:] *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółki osobowe*, red. R. Potrzeszcz i T. Siemiątkowski, Warszawa 2001, s. 179. Szerzej na temat zakresu podmiotowego zakazu w dalszej części opracowania.

akcyjnej. Zarówno jednak podmiotowo, jak i przedmiotowo w obu spółkach w zasadzie jego kształt jest analogiczny (art. 211 i 380 k.s.h.). Adresatami zakazu są członkowie zarządu spółki. Nie mogą oni bez zgody spółki zajmować się interesami konkurencyjnymi oraz uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako wspólnik spółki cywilnej, spółki osobowej, jako członek organu spółki kapitałowej bądź uczestniczyć w innej konkurencyjnej osobie prawnej jako członek organu. Zakaz ten obejmuje także udział w konkurencyjnej spółce kapitałowej w przypadku posiadania przez członka zarządu co najmniej 10% udziałów lub akcji tej spółki albo prawa do powoływania co najmniej jednego członka zarządu.

2. *Ratio legis* zakazu konkurencji

W doktrynie uznaje się, że ustanowienie zakazu konkurencji w spółkach handlowych ma na celu ochronę konkurencji jako takiej, a także zapewnienie uczciwości środków i metod stosowanych w jej ramach. Jednocześnie ma on służyć ochronie interesów – głównie gospodarczych – poszczególnych spółek¹⁴.

Zwraca się bowiem uwagę, że zakaz konkurencji dotyczy osób, które mają dostęp do ksiąg i dokumentów spółki, a nadto ze względu na udział w posiedzeniach zarządu mogą uzyskać wiadomość o toku czynności i w ten sposób narazić spółkę na szkodę z korzyścią dla siebie lub też innej spółki, której są członkami bądź, w której organie zasiadają¹⁵. Chodzi zatem o wykluczenie sytuacji, w których członek zarządu (wspólnik) mógłby wykorzystywać swoją wiedzę i pozycję do prowadzenia interesów konkurencyjnych wobec spółki¹⁶.

Ratio legis wprowadzenia zakazu konkurencji to zatem przede wszystkim ochrona interesów spółki, a pośrednio także jej wierzycieli. Zwłaszcza w spółkach osobowych zakaz ten podkreśla przy tym odrębność interesów spółki od interesów wspólników¹⁷. Stanowi jednocześnie ustawowy wyznacznik sposobu współdziałania wspólników – lojalnego, harmonijnego – dla osiągnięcia celu określonego umową¹⁸. Cała działalność wspólników powinna być skierowana na dalszy rozwój spółki, a nie na wspieranie innych, konkuren-

¹⁴ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 100.

¹⁵ M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935, s. 604.

¹⁶ R. Szczęsny, *Kodeksowy zakaz konkurencji dotyczący członków zarządu w spółkach kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 11, s. 24.

¹⁷ Por. S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Komentarz KSH*, t. 1, Warszawa 2001, s. 335.

¹⁸ Por. M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 204.

cyjnych podmiotów lub prywatnych interesów poszczególnych wspólników¹⁹. Jednocześnie każdy z nich powinien unikać działalności i zachowań, które szkodzą spółce.

3. Zakres przedmiotowy zakazu konkurencji w spółce osobowej i kapitałowej

Porównanie przepisów regulujących zakaz konkurencji w spółkach handlowych może prowadzić do wniosku, iż w spółkach osobowych jego zakres przedmiotowy określony został znacznie szerzej niż w spółkach kapitałowych.

Na wspólników nałożono obowiązek powstrzymywania się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesem spółki. Powinność obciążająca wspólnika określana jest jako obowiązek zachowania lojalności wobec spółki. Jak wspomniano, powszechnie określany jest on jako tzw. zakaz konkurencji *sensu largo*. Należy jednak zgodzić się z opinią, że ujęcie takie nie jest do końca ścisłe, gdyż jego zakres wykracza poza ramy zachowań konkurencyjnych. Wobec tego nie zawsze jest właściwe utożsamianie go z zakazem konkurencji nawet w najszerszym znaczeniu²⁰.

Zachowania sprzeczne z nakazem lojalności mogą przybierać zatem nie tylko postać działalności gospodarczej, nawet niekonkurencyjnej, ale mogą polegać także np. na rozpowszechnianiu informacji mogących szkodzić reputacji handlowej spółki, ujawnianiu tajemnic handlowych i technicznych spółki itp.²¹ Chodzi tu zatem o wszelkie działania bezpośrednio lub pośrednio szkodzące spółce.

W spółkach kapitałowych ogólny obowiązek lojalności względem spółki nie został ustawowo wyrażony. Mimo to w literaturze wskazuje się, że taka powinność występuje także po stronie osób związanych zakazem konkurencji w spółkach kapitałowych. Wyprowadza się ją z zakazu zajmowania się interesami konkurencyjnymi przez członków zarządu. Argumentuje się tu, iż członek zarządu uczestniczy w organie osoby prawnej. Jako więc element wewnętrznej struktury spółki nie może przecież działać na jej szkodę i wykazywać się względem niej brakiem lojalności²².

¹⁹ R. Lewandowski, *Zasada obowiązywania zakazu konkurencji w spółce komandytowo-akcyjnej*, „Prawo Spółek” 2004, nr 6, s. 16.

²⁰ Por. K. Strzelczyk, [w:] *Komentarz...*, s. 179.

²¹ Na ten temat szerzej por. W. J. Katner, *Odpowiedzialność...*

²² Por. A. Szajkowski, A. Szumański, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szawa, *Komentarz KSH*, t. 2, Warszawa 2002, s. 427. Podobny pogląd wypowiedzany jest także wobec członka rady nadzorczej, choć, jak zwraca się uwagę, w praktyce nie może on być całkowicie oderwany od interesów akcjonariusza (wspólnika), który wprowadził go do rady. Tak A. Szumański, *Ten obcy*, „Rzeczpospolita” 2001, nr 3.

Obok obowiązku lojalności, w spółkach handlowych wskazane podmioty obciąża także zakaz konkurencji w znaczeniu ścisłym – zakaz działalności konkurencyjnej. Zwraca się uwagę, iż w tym przypadku nie chodzi o wszelką działalność sprzeczną z interesami spółki, lecz tylko taką, która wiąże się ze specyficznym kręgiem czynności mogących stanowić czyn konkurencyjny. Zakaz działalności konkurencyjnej polega na zabronieniu dokonywania wszelkich czynności, które można uznać za godzące w interesy spółki, ale tylko takich, które wiążą się z konkurencyjnym współuczestnictwem na rynku²³. Chodzi więc tu o rzeczywisty lub wysoce prawdopodobny stan konkurencji, a nie zwykłą możliwość współzawodnictwa gospodarczego w przyszłości²⁴.

Zaznaczyć jeszcze należy, iż na konkurencyjność patrzy się z perspektywy zagrożonej spółki, a nie zainteresowanego wspólnika lub członka zarządu (tj. jego własnych interesów). O tym, czy zachodzi stosunek konkurencyjności (w rozumieniu odnośnych przepisów kodeksu), nie może orzec sam zainteresowany, lecz jedynie spółka²⁵.

Na tym tle zarówno w spółkach osobowych, jak i kapitałowych wyróżnić można dwie płaszczyzny działalności konkurencyjnej:

- zakaz zajmowania się interesami konkurencyjnymi oraz
- zakaz udziału w konkurencyjnych podmiotach.

3.1. Zajmowanie się interesami konkurencyjnymi

Wspomniane konkurencyjne współlistnienie może polegać na zajmowaniu się interesami konkurencyjnymi, nie sprowadzającymi się do udziału w innych spółkach konkurencyjnych²⁶. Panuje przekonanie, iż pojęcie „interesy konkurencyjne” należy rozumieć szeroko. Chodzi nie tylko np. o wykonywanie pracy lub świadczenie usług na rzecz podmiotów prowadzących podobną działalność gospodarczą jak spółka, w której dana osoba jest wspólnikiem (członkiem zarządu). Obejmuje ono również wykorzystywanie wiedzy i umiejętności, które są związane z działalnością w danej spółce, co mogłoby być wykorzystane przez konkurencję jako dodatkowy atut²⁷.

Za prowadzenie interesów konkurencyjnych może być uznane prowadzenie przez wspólnika działalności gospodarczej we własnym imieniu. Wyko-

²³ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objaśnienia*, Zakamycze 2001, s. 96.

²⁴ S. Sołtysiński [w:] *Komentarz...*, t. 1, s. 336.

²⁵ A. Szumański, *Ten obcy*.

²⁶ A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 96.

²⁷ R. Czerniawski, *Kodeks spółek handlowych. Przepisy o spółce akcyjnej. Komentarz*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2001.

nywanie działalności konkurencyjnej może także przejawiać się w prowadzeniu przedsiębiorstwa w imieniu lub na rachunek innej osoby (występowaniu w charakterze jej pełnomocnika, prokurenta, pośrednika). Zakaz dotyczy działalności bezpośredniej, tak odpłatnej, jak i nieodpłatnej (np. umowa zlecenia). Osoba związana zakazem konkurencji nie musi podejmować czynności z zamiarem osiągnięcia zysku, by uznać je za działalność konkurencyjną. Wystarczy nawet, by stale udzielała pomocy osobie, która jest właścicielem konkurencyjnego przedsiębiorstwa (np. w charakterze doradcy)²⁸.

Zakres pojęcia zajmowania się interesami konkurencyjnymi został w kodeksie spółek handlowych określony jednak w różny sposób, w zależności od tego czy odnosi się do spółki osobowej, czy kapitałowej. Artykuł 56 § 2 k.s.h. stanowi, że „Wspólnik nie może bez wyraźnej lub domniemanej zgody pozostałych wspólników zajmować się interesami konkurencyjnymi, w szczególności nie może uczestniczyć w spółce konkurencyjnej”. Użycie zwrotu „w szczególności” oznacza, iż udział w konkurencyjnej spółce został tu wskazany jako przejaw, sposób zajmowania się interesami konkurencyjnymi. Jednocześnie wskazuje to, że przepis nie zawiera wyczerpującego katalogu form zajmowania się interesami konkurencyjnymi, a jedynie przykładowe wyliczenie. Przyjąć zatem należy, iż także inne, nie określone ustawowo działania, w okolicznościach danej sprawy będą mogły być uznane za sprzeczne z zakazem z art. 56 § 2 k.s.h. W niniejszym opracowaniu przedmiotem analizy będzie jednak, co oczywiste, jedynie konstrukcja zakazu konkurencji w brzmieniu określonym ustawowo.

Z tym zastrzeżeniem, na tle zaprezentowanej regulacji zauważyć wypada, że zakaz konkurencji dotyczący spółek kapitałowych otrzymał w tym zakresie zasadniczo odmienny kształt. Zgodnie z art. 211 i 380 k.s.h. „Członek zarządu nie może bez zgody spółki zajmować się interesami konkurencyjnymi ani uczestniczyć w spółce konkurencyjnej”. W spółce z o.o. i spółce akcyjnej uczestnictwo w konkurencyjnej spółce (we wskazanym w nich charakterze) uznane zostało zatem za odrębny rodzaj zabronionej działalności konkurencyjnej. Jednocześnie wskazane zostały w sposób wyczerpujący zakazane formy udziału w strukturach konkurencyjnych.

3.2. Zakaz udziału w konkurencyjnych podmiotach

W spółkach osobowych i kapitałowych odmiennie określony został także sam zakaz udziału w spółkach konkurencyjnych.

W spółce osobowej wspólnik w szczególności nie może uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako:

²⁸ R. Szczęsny, *Ograniczenia kompetencji członków zarządu w spółkach kapitałowych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2002, nr 11, s. 10.

– współnik spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej lub jako komplementariusz;

– członek organu spółki.

Tymczasem osoby związane zakazem konkurencji w spółkach kapitałowych obciążone są znacznie szerzej ujętym zakazem uczestniczenia w konkurencyjnych podmiotach. Członek zarządu nie może:

– uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako:

a) współnik spółki cywilnej, spółki osobowej lub

b) jako członek organu spółki kapitałowej

– uczestniczyć w innej konkurencyjnej osobie prawnej jako członek organu

– brać udziału w konkurencyjnej spółce kapitałowej w przypadku posiadania przez niego:

a) co najmniej 10% udziałów lub akcji tej spółki albo

b) prawa powoływania co najmniej jednego członka zarządu.

Na tym tle wskazać można trzy charakterystyczne różnice dotyczące regulacji zakazu konkurencji w omawianym zakresie²⁹.

Różnica między oboma przyjętymi modelami dotyczy odmiennego określenia zakazanych form uczestnictwa w spółkach osobowych. Formy te, na gruncie art. 56 § 2 k.s.h., wymienione zostały enumeratywnie. Należy jednak podkreślić, że przepis ten nie zawiera wyczerpującego wyliczenia zakazanych postaci działalności konkurencyjnej. Nie można więc wykluczyć, że *in casu* zaangażowanie w konkurencyjnej spółce komandytowej lub komandytowo-akcyjnej także w charakterze „biernego” (kapitałowego) współnika będzie uznane za działalność konkurencyjną. Będzie to zależało od tego, czy rozmiary lub charakter zaangażowania kapitałowego będą na tyle znaczne, że będzie trzeba je uznać za nielojalne wsparcie konkurencyjnego przedsiębiorcy³⁰.

Tymczasem na gruncie spółek kapitałowych przepisy art. 211 i 380 k.s.h. ogólnie zawierają zakaz uczestniczenia w innych strukturach konkurencyjnych w charakterze współników spółek cywilnych oraz osobowych, czyli jawnych, komandytowych, partnerskich, komandytowo-akcyjnych. Brzmienie wspomnianych przepisów wskazywałoby, iż nie ma tu znaczenia, jaką rolę odgrywa współnik w takiej spółce. Bez wątpliwości zakaz obejmuje bycie współnikiem jawnym i komplementariuszem w spółce komandytowej oraz komandytowo-akcyjnej, a także partnerów. W tym świetle chodziłoby tu także o komandytariuszy i akcjonariuszy, nawet wówczas gdy nie prowadzą spraw i nie reprezentują spółki³¹.

²⁹ Por. K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 103–106.

³⁰ S. Sołtysiński, [w:] *Komentarz...*, t. 1, s. 336.

³¹ Tak A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 327.

Przyłączyć należy się jednak do poglądu ujmującego w węższy sposób omawiane zagadnienie³². Jak się wydaje, za działalność konkurencyjną uznać można tylko takie uczestnictwo w spółce konkurencyjnej, które daje możliwość jednoczesnego i rzeczywistego wpływu na działalność tej spółki³³. Zapatrywanie takie potwierdza także sformułowanie art. 211 § 1 *in fine* k.s.h. (odpowiednio art. 380 § 1). Ustawodawca nie objął wszakże zakazem konkurencji kapitałowego zaangażowania w spółce kapitałowej poniżej 10% udziałów lub akcji tej spółki, ani sytuacji, w której członkowi zarządu zainteresowanej spółki nie przysługuje przynajmniej prawo powoływania co najmniej jednego członka zarządu w konkurencyjnej spółce. Wyraźnie więc wiąże zakaz działalności konkurencyjnej z rzeczywistym wpływem na działalność konkurencyjnego podmiotu. Wykładnia celowościowa przepisów o zakazie konkurencji przemawiałaby więc za wyłączeniem zasadniczo z zakresu zakazu konkurencji uczestnictwa w spółce osobowej w charakterze komandytariusza i akcjonariusza³⁴.

Druga różnica między unormowaniami dotyczącymi spółek osobowych i kapitałowych przejawia się w odmiennym uregulowaniu zakazu uczestnictwa w organach spółek konkurencyjnych.

W spółkach osobowych zakazem konkurencji objęte jest wprost uczestnictwo w organach jakiejkolwiek spółki konkurencyjnej, nie tylko spółki kapitałowej. Zabronione jest zatem nie tylko członkostwo w zarządzie, radzie nadzorczej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub akcyjnej oraz w komisji rewizyjnej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością³⁵. Poza tym, zakaz ten należy odnieść także do członkostwa w organach spółek osobowych. Oczywiście chodzi tu tylko o te rodzaje spółek, których konstrukcje przewidują możliwość ustanowienia organu. Mowa więc tu o zarządzie spółki partnerskiej i radzie nadzorczej spółki komandytowo-akcyjnej³⁶.

W spółkach kapitałowych zakaz konkurencji nie odnosi się do tych ostatnich przypadków. Zgodnie z art. 211 § 1 k.s.h. (art. 380 § 1) rozciąga się on natomiast na członkostwo w organach spółek kapitałowych. Omawianym zakazem konkurencji objęto również uczestniczenie w innej niż spółka kapitałowa konkurencyjnej osobie prawnej. Chodzi jednak tylko

³² Podobnie K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 105.

³³ W. Cajsels, *Rozwiązanie umowy o pracę z byłym członkiem zarządu spółki z o.o.*, „Prawo Spółek” 2000, nr 7–8, s. 37.

³⁴ Por. A. Szajkowski, A. Szumański, [w:] *Komentarz...*, t. 2, s. 423.

³⁵ Por. A. Szajkowski, A. Szumański, [w:] *Komentarz...*, t. 2, s. 422–423; por. także R. Pabis, *op.cit.*, s. 288. Przeciwnie M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 305.

³⁶ Tak S. Sołtysiński, [w:] *Komentarz...*, t. 1, s. 336; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 104.

o udział w organach tych osób. Dotyczy to przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni, jednostek badawczo-rozwojowych, fundacji, stowarzyszeń itd.³⁷ Ze względu na cel zakazu konkurencji należy to odnieść przede wszystkim do organów zarządzających i nadzorczych konkurencyjnych osób prawnych. W szczególności chodzi tu o zarząd i radę nadzorczą spółdzielni, zarząd fundacji, a także zarząd i organ kontroli wewnętrznej stowarzyszenia. Zakazem konkurencji objęte jest również pełnienie funkcji organu z istoty swej jednoosobowego, tj. dyrektora przedsiębiorstwa państwowego³⁸.

Różnica w zakresie przedmiotowym zakazu konkurencji w spółkach osobowych i kapitałowych ujawnia się jeszcze w jednej odmienności. W spółkach kapitałowych zakaz ten rozszerzony został na uczestniczenie w konkurencyjnych spółkach kapitałowych jako wspólnik (akcjonariusz), który posiada co najmniej 10% udziałów lub akcji. Ta sama reguła znajdzie zastosowanie, gdy członek zarządu, związany zakazem konkurencji, posiada co prawda mniejszą ich ilość, lecz może powoływać co najmniej jednego członka zarządu (np. w ramach praw przyznanych osobiście)³⁹.

Warto zauważyć, iż przedstawione przepisy dotyczące różnych spółek nakazują „krzyżowo” powstrzymywać się od takiej działalności wspólnikom innych spółek lub członkom ich organów. W piśmiennictwie zaznacza się jednak, że naruszenie zakazu konkurencji ma znaczenie z punktu widzenia spółki, której się jest organem bądź wspólnikiem⁴⁰.

4. Zakres podmiotowy zakazu konkurencji w spółce osobowej i kapitałowej

Unormowanie zakazu konkurencji we wszystkich spółkach handlowych opiera się na wspólnym założeniu, że skierowany jest on do osób mających bezpośredni wpływ na kształtowanie działalności spółki. Zakres podmiotów obciążonych zakazem konkurencji w spółkach osobowych i kapitałowych różni się więc zasadniczo. W spółkach osobowych prowadzenie spraw i re-

³⁷ Co prawda, zasadniczo przyjąć można by było, że związek konkurencyjny powstanie, o ile te ostatnie będą prowadzić działalność gospodarczą. W doktrynie wyrażany jest jednakże pogląd, iż wobec szerokiego celu, w jakim można utworzyć obecnie spółkę z o.o. (stosownie do art. 151 § 1 k.s.h. spółkę z o.o. można utworzyć w każdym celu prawnie dopuszczalnym), działalność konkurencyjna może wiązać się z innymi poza działalnością gospodarczą sferami (nauka, kultura itp.) Por. A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 327.

³⁸ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 99 i n.

³⁹ A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 327.

⁴⁰ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz Zakamycza*, t. 2, Zakamycze 2004, s. 425.

prezentacja spółki ustawowo przyznane są wspólnikom. Zarząd sprawami spółki i reprezentacja w spółkach kapitałowych generalnie należą natomiast do zarządu. Odpowiednio, art. 56 k.s.h. adresuje wspomniany zakaz do wspólników spółki jawnej, nakładając na nich obowiązek lojalnego działania w interesie spółki. Tymczasem zakazy z art. 211 i 380 k.s.h. są skierowane do członków zarządu obu spółek kapitałowych.

Jedna i druga regulacja nie wskazuje jednak w sposób wyczerpujący kręgu podmiotów związanych zakazem konkurencji we wszystkich spółkach handlowych. Wspomniano już, iż wśród przepisów regulujących spółki osobowe, omawiana kwestia unormowana jest bezpośrednio jedynie na gruncie spółki jawnej. Uwzględnić jednak trzeba fakt, iż unormowania poszczególnych innych rodzajów spółek osobowych w zakresie nieuregulowanym odsyłają do odpowiedniego stosowania przepisów o spółce jawnej⁴¹. Do kwestii takich należy m. in. zakaz konkurencji.

W tym świetle, bez ryzyka błędu, można uznać, iż zakaz konkurencji w zakresie przedstawionym powyżej wiąże każdego wspólnika spółki jawnej. Obowiązywanie tej reguły odnośnie do wspólników pozostałych spółek osobowych wymaga jednak kilku uwag szczegółowych.

Przepisy kodeksu o spółce partnerskiej bezpośrednio nie nakładają na partnerów zakazu konkurencji. Odesłanie do przepisów o spółce jawnej (art. 89 k.s.h.) obejmuje jednak także i tę kwestię. Obowiązek powstrzymania się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesami spółki obowiązuje zatem wszystkich partnerów, w zakresie omówionym powyżej.

Należy wszakże zwrócić uwagę, iż przepisy dopuszczają na gruncie tej spółki dwa modele zarządzania. Podstawowy, analogiczny do reguł przyjętych w spółce jawnej, opiera się na powierzeniu prowadzenia przez nich spraw spółki oraz reprezentacji samym partnerom. Drugi nawiązuje do modelu, obowiązującego w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i przewiduje ustanowienie w umowie zarządu. Organowi temu powierzone zostają prowadzenie spraw oraz reprezentacja spółki, z jednoczesnym wyłączeniem w tym zakresie kompetencji partnerów. W skład zarządu mogą wejść osoby z grona partnerów. Może też on składać się z osób nie będących wspólnikami. W tym zakresie przepisy odsyłają do odpowiedniego stosowania norm o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.

W interesującej nas kwestii drugie przedstawione rozwiązanie rodzi jednak dwie podstawowe wątpliwości. Po pierwsze, czy oddanie zarządzania spółką zarządowi oznacza jednocześnie zwolnienie wspólników z zakazu konkurencji? Po drugie, czy i na jakiej podstawie taki zakaz wiąże członków zarządu?

⁴¹ W spółce partnerskiej – w odniesieniu do zarządu – także do przepisów o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, a w spółce komandytowo-akcyjnej – odnośnie do pozycji akcjonariusza – do przepisów o spółce akcyjnej. Szerzej na ten temat por. dalsze uwagi.

W pierwszej sprawie należy zgodzić się z autorami, którzy podkreślają, że powołanie zarządu nie powoduje automatycznie zwolnienia partnerów z obowiązku przestrzegania zakazu konkurencji. Ograniczenie to bowiem wiąże się z ich statusem jako partnerów, niezależnie od tego, czy w konkretnym przypadku realizują prawo prowadzenia spraw lub reprezentacji spółki⁴². Odpowiednio stosowany przepis art. 56 § 1 k.s.h. odnosić będzie się zatem do wszystkich partnerów, niezależnie od ich wpływu na prowadzenie spraw czy reprezentację spółki oraz bez względu na przyjęty w spółce model zarządzania jej działalnością i reprezentowania w obrocie⁴³.

Odpowiedź na drugie z postawionych pytań zawiera art. 97 § 2 k.s.h., który odnośnie do zarządu w spółce partnerskiej nakazuje odpowiednie stosowanie wskazanych przepisów o zarządzie w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Wśród nich wymienia art. 211 k.s.h. Przyjąć więc należy, iż członków zarządu spółki partnerskiej obowiązuje zakaz konkurencji w zakresie określonym dla członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Jeśli więc w spółce ustanowiono zarząd, do którego powołano zarówno partnerów, jak i osoby trzecie, to zakazem konkurencji związani będą zarówno partnerzy – z art. 56 k.s.h., jak i członkowie zarządu – z art. 211 k.s.h. Jednocześnie działalność członków zarządu będących partnerami będzie mogła być oceniana przez pryzmat obu norm, w zakresie im właściwym.

Kwestia obowiązywania zakazu konkurencji ustanowionego w przepisach o spółce jawnej do wspólników spółki komandytowej dyskutowana była jeszcze na gruncie kodeksu handlowego (obowiązującego do 31 grudnia 2000 r.)⁴⁴. Sprawa nie wzbudzała wątpliwości co do komplementariusza. Problem rysuje się podobnie na gruncie obecnego art. 103 k.s.h. Odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o spółce jawnej w kwestiach nie uregulowanych odrębnie, w braku odpowiedniej normy dotyczącej tego rodzaju wspólnika przemawia za obciążeniem zakazem konkurencji wszystkich komplementariuszy, bez względu na to, czy zostali pozbawieni prawa reprezentacji spółki, czy też nie. Wynika to z brzmienia samego art. 56 k.s.h., który nie zawiera takiego podziału. Ponadto, jak podkreśla się w piśmiennictwie, komplementariusze, którzy zostali pozbawieni prawa do

⁴² K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 112.

⁴³ *Ibidem*, s. 113. Autorka ta zwraca uwagę, że w spółce partnerskiej, ze względu na wykonywanie przez partnerów wolnego zawodu, szczególnie ważną rolę odgrywa jej skład osobowy i odpowiedni dobór osób ją tworzących. Lojalność wobec spółki oraz pozostałych partnerów jest nie tylko niezbędnym warunkiem prawidłowego funkcjonowania spółki w obrocie, przy uwzględnieniu jej szczególnego przedmiotu działalności, ale również wiąże się nierozdzielnie ze statusem osób wykonujących wolny zawód.

⁴⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy, Dz.U. nr 57, poz. 502 z późn. zm.

reprezentowania spółki, posiadają w dalszym ciągu prawo do kontroli lub wglądu w jej poufne dokumenty, o ile jej statut nie przewiduje odmiennych regulacji. Prawo do informacji, przysługujące takiemu komplementariuszowi, oraz dane uzyskane w tym zakresie mogłyby być wykorzystane ze szkodą dla spółki, np. poprzez forsowanie własnych interesów komplementariusza lub osób trzecich⁴⁵.

Kontrowersje co do obowiązywania zakazu konkurencji w spółce komandytowej pojawiały się natomiast w stosunku do komandytariusza. Zwracano bowiem uwagę na kapitałowy charakter zaangażowania tego typu wspólników w spółce i zasadniczo tylko pośredni wpływ komandytariusza na bieżącą działalność spółki.

Zapłatywanie to uwzględnione zostało w kodeksie spółek handlowych. Zgodnie z art. 121 § 3 k.s.h. ograniczenia z art. 56 i 57 k.s.h. nie mają zastosowania do komandytariusza nieposiadającego prawa do prowadzenia spraw spółki lub jej reprezentacji. *A contrario* oznacza to, że obowiązek lojalności i zakaz działalności konkurencyjnej obowiązują komandytariusza, gdy ma prawo prowadzenia spraw spółki i/lub gdy został umocowany do jej reprezentowania jako pełnomocnik (prokurent). Nawet jednak w takich przypadkach umowa spółki może wyłączyć zastosowanie zakazu konkurencji (art. 121 § 3 *in fine* k.s.h.).

Podobnie jak w spółce komandytowej, także w spółce komandytowo-akcyjnej w zakresie nie uregulowanym przepisami jej dotyczącymi status komplementariuszy wyznaczają przepisy o spółce jawnej (art. 126 § 1 pkt 1 k.s.h.). W kwestii związania zakazem konkurencji komplementariusza w spółce komandytowo-akcyjnej można więc bez ryzyka błędu odwołać się do uwag sformułowanych odnośnie do tego typu wspólników w spółce komandytowej.

W pozostałych sprawach (nieuregulowanych przepisami o spółce komandytowo-akcyjnej, a także w części, do której nie mogą mieć odpowiedniego zastosowania przepisy o spółce jawnej), art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h. nakazuje stosować przepisy o spółce akcyjnej. Wyprzedzając tok rozważań, należy stwierdzić, że unormowanie to nie nakłada na akcjonariusza żadnej formy zakazu konkurencji. W literaturze podnosi się jednak, że art. 138 § 1 k.s.h. przewiduje, że akcjonariusz może reprezentować spółkę jako pełnomocnik. Jako pełnomocnik akcjonariusz działa w imieniu spółki, reprezentując jej interesy. Wyrażany jest wobec tego pogląd, iż powinien on podlegać zasadzie zakazu konkurencji, ponieważ wykonując taką funkcję, jest w stanie narazić spółkę na duże straty poprzez podejmowanie czynności konkurencyjnych⁴⁶. Zatem wspólnika o podwójnym statusie – komplementariusza i akcjonariusza

⁴⁵ R. Lewandowski, *Zasada...*, s. 16.

⁴⁶ *Ibidem*.

– wiąże zakaz konkurencji i obowiązek lojalności w takim zakresie, w jakim ograniczenia te odnoszą się do komplementariuszy spółki komandytowo-akcyjnej.

Przechodząc do kwestii kręgu podmiotów związanych zakazem konkurencji w spółkach kapitałowych, przypomnieć należy, iż nie wiąże on zasadniczo wspólników (akcjonariuszy). Skierowany jest natomiast do osób pełniących funkcje członków zarządu.

Logiczną konsekwencją takiego ukształtowania kręgu osób związanych omawianym zakazem jest wprowadzony w art. 390 § 3 k.s.h. ustawowy zakaz działalności konkurencyjnej w spółce akcyjnej obowiązujący członków rady nadzorczej delegowanych do stałego indywidualnego nadzoru⁴⁷. Z punktu widzenia obowiązku powstrzymywania się od działalności konkurencyjnej traktowani są zatem jak członkowie zarządu⁴⁸. Dyskusyjny wydaje się natomiast pogląd, iż zakaz konkurencji wiąże także członków rady nadzorczej spółki akcyjnej delegowanych do czasowego wykonywania czynności członka zarządu⁴⁹.

Wspomnieć nadto należy, iż we wszystkich spółkach handlowych zakaz konkurencji wiąże także likwidatorów. W odniesieniu do spółek osobowych reguła ta wyrażona jest *expressis verbis* w art. 69 k.s.h. W spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i spółce akcyjnej zakaz konkurencji likwidatorów obowiązuje natomiast na mocy odesłania do przepisów dotyczących członków zarządu (odpowiednio art. 280 i art. 466 k.s.h.). Likwidatorzy związani są zakazem konkurencji bez względu na to, czy są wspólnikiem spółki (spółki osobowe), czy członkiem zarządu (spółki kapitałowe), czy też osobami trzecimi. Nie ma też znaczenia, w jaki sposób zostali powołani lub ustanowieni⁵⁰.

Podsumowując, z omawianego unormowania wyłania się wniosek, że zakaz konkurencji w spółkach handlowych związany jest z przysługującą wspólnikowi kompetencją do prowadzenia spraw i reprezentacji spółki. Przyłączyć należy się jednak do poglądu, iż znaczenie będzie tu miała przede wszystkim ustawowa dopuszczalność przyznania im takich uprawnień. Nie jest natomiast istotne, czy dana osoba objęta ustawowym zakazem w kon-

⁴⁷ Niezależnie od tego, czy źródłem delegacji jest decyzja rady nadzorczej (art. 390 § 1 k.s.h.) czy uchwała grupy akcjonariuszy (art. 390 § 2 k.s.h.). Por. J. P. Naworski, *Ustawowy zakaz...*, s. 2 i n.; A. Kidyba, *Komentarz...*, s. 479; A. Szumański, *Ten obcy*.

⁴⁸ A. Szumański, *Ten obcy*.

⁴⁹ Taki pogląd prezentuje J. P. Naworski, *Ustawowy zakaz...*, s. 2 i n. Przeciwnie R. Szczęsny, *Kodeksowy zakaz...*, s. 26.

⁵⁰ Obejmuje on więc zarówno likwidatorów ustanowionych w umowie spółki, powołanych uchwałą wspólników, obejmujących tę funkcję na podstawie przepisów k.h., jak również ustanowionych przez sąd. Por. K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Zakaz...*, s. 25.

kretniej spółce prawa te może realizować, czy też została ich pozbawiona w sposób dopuszczalny przez przepisy kodeksu⁵¹.

Na marginesie podkreślić także należy, iż poza podmiotami związanymi ustawowym zakazem konkurencji, poprzez odpowiednie zastrzeżenie w umowie spółki (statucie) lub późniejsze zmiany tych aktów, zakazem tym obciążyć można także inne osoby – członków innych niż zarząd organów (np. członków rady nadzorczej, tylko jej przewodniczącego itp.)⁵² czy też inne osoby związane ze spółką (zwłaszcza wspólników i prokurentów)⁵³.

5. Zakres czasowy obowiązywania zakazu konkurencji

Związanie wspólników spółek osobowych postanowieniami umowy (odpowiednio statutu w spółce komandytowo-akcyjnej) następuje po jej podpisaniu. Termin ten należy też uznać za rozpoczynający obowiązywanie zakazu konkurencji wspólników⁵⁴. Z przypadku przeniesienia na podstawie art. 10 k.s.h. ogółu swych praw i obowiązków w spółce osobowej przez dotychczasowego wspólnika na inną osobę wspólnik wstępujący do spółki na jego miejsce zobowiązany jest do przestrzegania zakazu konkurencji, jak wspólnik z niej ustępujący⁵⁵. Jeśli chodzi o termin ustania zakazu konkurencji, to zasadniczo przestaje on obowiązywać w momencie rozwiązania spółki. Okres związania zakazem danego wspólnika z reguły kończy się natomiast z dniem wystąpienia przez niego ze spółki. Z tą datą kończy się bowiem jego związanie postanowieniami umowy (statutu)⁵⁶.

W spółkach kapitałowych okres związania członków zarządu zakazem konkurencji z art. 211 i 380 k.s.h. rozpoczyna się z chwilą powołania ich do zarządu. Z tym momentem nawiązywany jest tzw. stosunek organizacyjny łączący spółkę i członka zarządu. Więż ta trwa do czasu wygaśnięcia mandatu, odwołania lub śmierci członka zarządu. Zasadniczo można też przyjąć, że do tej chwili obowiązuje go ustawowy zakaz działalności konkurencyjnej. Zaznaczyć jednak trzeba, że po pierwsze, poza stosunkiem

⁵¹ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 117. W spółkach osobowych może to nastąpić np. na mocy umowy, późniejszej uchwały (art. 96 k.s.h.) czy na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu (art. 30 § 2, 47, 137 § 3 k.s.h.). W spółkach kapitałowych natomiast okoliczność taka może wystąpić w przypadku czasowego wyłączenia wszystkich lub niektórych członków zarządu od prowadzenia spraw i reprezentowania spółki na mocy uchwały rady nadzorczej (art. 220 i 383 § 1 k.s.h.).

⁵² J. P. Naworski, *Ustawy zakaz...*, s. 2 i n.

⁵³ R. Szczęsny, *Kodeksowy zakaz...*, s. 26.

⁵⁴ Podobnie R. Lewandowski, *Zasada...*, s. 16.

⁵⁵ Szerzej na ten temat por. K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Uwagi...*, s. 119.

⁵⁶ Por. S. Sołtysiński, [w:] *Komentarz...*, t. 1, s. 336.

organizacyjnym, zwykle członka zarządu i spółkę łączy ponadto odrębna więź prawna – umowa o pracę, umowa zlecenia, kontrakt menedżerski – które mogą stanowić niezależne źródło obowiązku powstrzymywania się od działalności konkurencyjnej. Ponadto, szeroko stosowaną praktyką jest zawieranie wspomnianych odrębnych umów cywilnoprawnych między spółką a członkiem zarządu, wydłużających czas obowiązywania tzw. „klauzuli konkurencyjnej” na okres po ustaniu stosunku organizacyjnego⁵⁷. Analiza tych problemów, ze względu na ich obszerność i charakter, niezależny od unormowań kodeksu spółek handlowych, wykracza jednak poza ramy niniejszej prezentacji.

Oddelegowanie członka rady nadzorczej do zarządu nakłada na niego z tym momentem czasowy zakaz prowadzenia działalności konkurencyjnej. Zakaz ten przestaje obowiązywać z chwilą ustania delegacji⁵⁸. Podobnie likwidatorzy, obowiązani są do przestrzegania zakazu konkurencji od chwili postawienia spółki w stan likwidacji (jeżeli są nimi wspólnicy, członkowie zarządu lub osoby wskazane w umowie) bądź od chwili ich ustanowienia przez sąd lub powołania przez uprawniony podmiot (tj. od chwili przyjęcia tej funkcji). Natomiast zwalnia ich z tego obowiązku odwołanie z pełnionej funkcji lub wykreślenie spółki z rejestru handlowego⁵⁹.

6. Uchylenie zakazu konkurencji

Jak podkreśla się w literaturze, obowiązek lojalności wobec spółki ma charakter bezwzględny⁶⁰. Charakteru takiego nie ma natomiast obowiązek powstrzymania się od działalności konkurencyjnej. Wynika to bezpośrednio z brzmienia art. 56 § 2, 211 oraz 380 k.s.h. Uchylenie zakazu w nich ustanowionego następuje poprzez zgodę na wykonywanie takiej działalności, udzielanej przez osoby wskazane w przywołanych przepisach.

W spółkach osobowych zezwolenia udzielić powinna sama spółka⁶¹. Może to nastąpić w sposób wyraźny lub domniemany. W pierwszym wypadku zgoda zawarta może być już w odpowiednim postanowieniu umowy spółki

⁵⁷ Na ten temat por. R. L. Kwaśnicki, *Charakter...*, s. 15 i n.

⁵⁸ J. P. Naworski, *Ustawowy zakaz...*, s. 2 i n.

⁵⁹ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Zakaz...*, s. 25.

⁶⁰ Por. przykładowo A. Kidyba, *Komentarz...*, s. 425; R. Szczyński, *Kodeksowy zakaz...*, s. 29.

⁶¹ W spółce partnerskiej, jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej, ewentualnej zgody na działalność konkurencyjną członka zarządu powinni udzielić wszyscy partnerzy. Tak P. Szmitkowski, *Stosunki wewnętrzne w spółce partnerskiej posiadającej zarząd*, „Przegląd Prawa Handlowego 2001, nr 10, s. 12.

lub w drodze jednomyślnej uchwały wszystkich wspólników. Zgodę będzie można domniemywać w szczególności, gdy np. spółka współpracuje z przedsiębiorstwem, w którym wspólnik za wiedzą pozostałych prowadzi działalność gospodarczą⁶².

Z kolei, zgodnie z art. 211 § 2 (art. 380 § 2 k.s.h.), na działalność konkurencyjną w spółkach kapitałowych, o ile umowa (statut) nie stanowi inaczej, zezwolenia udziela organ uprawniony do powołania zarządu. Umowa (statut) spółki może jednak przewidywać wyrażenie zgody przez inny organ czy podmiot⁶³. W tym przypadku ustawodawca nie wprowadza możliwości domniemywania przyzwolenia na omawianą działalność.

Zgoda zasadniczo powinna być udzielona przed podjęciem działalności konkurencyjnej lub przed uzyskaniem statusu wspólnika (członka zarządu). Dyspozytywny charakter omawianych przepisów powoduje jednak, że nie można też wykluczyć udzielenia jej już po rozpoczęciu prowadzenia takiej działalności⁶⁴.

7. Konsekwencje naruszenia zakazu konkurencji

Kodeks spółek handlowych nie przewidział jednolitych reguł odpowiedzialności za naruszenie zakazu konkurencji we wszystkich spółkach handlowych.

W spółkach osobowych sankcje na taką okoliczność przewiduje art. 57 k.s.h. W sytuacji naruszenia art. 56 k.s.h., daje on każdemu wspólnikowi spółki prawo żądania wydania spółce korzyści, jakie osiągnął wspólnik naruszający zakaz konkurencji, naprawienia szkody wyrządzonej spółce⁶⁵. Chodzi tu o wszelkie korzyści materialne bezpośrednio osiągnięte, a także te, które wspólnik uzyskał pośrednio poprzez zaistnienie stanów faktycznych. Naprawienie szkody odbywa się na zasadach ogólnych. Termin przedawnienia roszczenia o wydanie korzyści i naprawienie szkody wynosi 6 miesięcy od dnia, gdy wszyscy pozostali wspólnicy dowiedzieli się o naruszeniu zakazu. Maksymalnie jednak termin ten upływa po 3 latach.

⁶² Szerzej na ten temat por. S. Sołtysiński, [w:] *Komentarz...*, t. 1, s. 337–338.

⁶³ A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 600.

⁶⁴ K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Zakaz...*, s. 25.

⁶⁵ Ponadto, na mocy innych przepisów kodeksu każdy wspólnik może także żądać rozwiązania spółki przez sąd, albo – gdy czynności podjęte zostały tylko przez jednego wspólnika – wszyscy pozostali wspólnicy mogą żądać wyłączenia wspólnika ze spółki. Por. A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 97.

W spółkach kapitałowych ustawodawca nie określa bliżej skutków naruszenia zakazu konkurencji. Mimo postulatów wyrażanych w piśmiennictwie⁶⁶, nie ma podstaw prawnych do zastosowania *per analogiam* art. 57 § 1 k.s.h., do członków zarządu spółek. Zastosowanie znajdą tu natomiast ogólne zasady odpowiedzialności organizacyjnej oraz cywilnoprawnej członków zarządu. Jeśli chodzi o skutki organizacyjne, to polegają one przede wszystkim na odwołaniu z pełnionej funkcji, zawieszeniu w czynnościach itp.⁶⁷

Przekroczenie zakazu może ponadto wywoływać odpowiedzialność odszkodowawczą osób zobowiązanych na podstawie art. 293 k.s.h. (odpowiednio w spółce akcyjnej – art. 483). Z roszczeniami na tej podstawie wystąpić może sama spółka, wykazując szkodę i jej adekwatny związek przyczynowy z naruszeniem zakazu. Członek zarządu może natomiast zwolnić się z odpowiedzialności dowodząc, że nie ponosi winy. Jeśli spółka nie wytoczy powództwa na tej podstawie w ciągu roku od dnia ujawnienia podjęcia działalności konkurencyjnej, z powództwem odszkodowawczym wystąpić może każdy akcjonariusz lub osoba, której przysługuje uczestnictwo w zysku (art. 486 § 1 k.s.h.). Roszczenia te objęte są podwójnym terminem przedawnienia. Wynosi on 3 lata od dnia uzyskania wiadomości o szkodzie i osobie odpowiedzialnej za jej naprawienie, jednak nie więcej niż 5 lat od dnia wystąpienia zdarzenia wywołującego szkodę.

Fatima Mohmand

PROHIBITIONS ON UNFAIR COMPETITION PRACTICES IN COMMERCIAL COMPANIES

The prohibitions on unfair competition practices contained in the Commercial Companies' Code are applicable to all commercial companies. Nevertheless the Code does not contain a single applicable rule of universal application for all types of commercial companies. Different rules apply to partnerships and different rules to stock companies, and in addition the rules differ in terms of both the subject matter and range and scope of objects to which they apply.

Insofar as partnerships are concerned, the Code contains clearcut norms only in the provisions relating to the civil individual partnership (Art. 56 of the Commercial Companies' Code (CCC)). The prohibition on unfair competition practices is addressed to individual partners and prohibits them from engaging in activities which are in conflict with the interests of the partnership (par. 1). Without the express or implied consent of the other partners, a partner in a partnership may not engage in any activities which are competitive to the partnership, and in particular may not participate in a competitive partnership as an individual,

⁶⁶ R. Szczęsny, *Ograniczenia kompetencji...*, s. 10.

⁶⁷ A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 328.

professional, or limited partner, nor as a member of a governing board of any such partnership (§ 2).

While the regulations concerning the other types of individual partnerships do not directly address the issue of competition, there is no doubt that, according to the current legal principle of applying the provisions concerning ordinary individual partnerships to other types of partnerships, the same principles apply to professional and limited partnerships, at least to the extent a limited partner is entitled to participate in the management decisions of a limited partnership.

The prohibitions on competition among stockholders are separately set forth for limited liability share companies and for joint stock companies. However in terms of both the subject matter and range and scope of objects to which they apply they contain analogous provisions (CCC, Arts. 211 and 380). In both instances they are addressed to members of the management board. Without the appropriate consent, they may not engage in any activities which are competitive to the company, and in particular may not participate in a competitive individual civil or professional partnership, neither as a partner, limited partner, or member of a board of any such partnership. This same prohibition applies to undertaking activities in a joint stock company in the case where the board member of one company possesses 10% or more of the shares of said other company, or has the right to nominate a member of the management board of said company. Consent to engage in such activities may only be given by the body or organ which nominates or elects the management board. However no commercial company can give consent to one of its members to engage in activities contrary to the interests of the company itself.

Przepisy zakazu konkurencji spółek jako zasad odpowiedzialności prawa konkurencji a konkurencja własna (Prawa spółek jako część prawa konkurencji – odpowiedzialność konkurencji własnej)	19
Company Law as a Part of Commercial Law – Threshold and Legislative Questions	20
Grunda Prinsipala – Odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki (Zodpovednost' spolnikov v "Jednoduchá Partnerská")	31
– Liability of Partners in Individual Partnership	47
Jan Hradec – Rozsah odpovědnosti obchodních společností podle slovenského práva (Odpovědnost' společností podle handlového práva Slovenska)	49
– The Liability of the Business Companies Members According Slovak Law	63
Walter P. Matyska – Odpowiedzialność za zobowiązania spółki partnerskiej (Zodpovednost' za závazky "Partnerská Partnerská")	64
– Liability for the Obligations of Partnership	86
Szymon Bystan – Wyłączenie instrumentów ochrony praw wspólników mniejszościowych w spółce akcyjnej a prawo polskie (Vylučenie nástrojů ochrany práv menšinových akcionářů v akciové společnosti v polském právu)	89
– Selected Instruments for Protecting the Rights of Minority Shareholders in Joint Stock Companies in Polish Law	100
Adam Karoluk – Holding a prawo polskie (Holdingové společnosti v polském právu)	107
– Holding Companies in Polish Law	116
Jacek Sybil – Wyłączenie członka z ograniczonej odpowiedzialności (Wyłączenie z ograniczonej odpowiedzialności członka z ograniczonej odpowiedzialności)	117
– The Exclusion of a Member of the Limited Liability Company	126